ئۇنتۇلماس خاتىرە

ئابدۇكۆلى ئابدۇللا

بۇ يىل 3 - ئاينىڭ 13 - كۈنى ۋەتەنپەرۋەر ئوت يۈرەك شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ۋاپاتىغا 54 يىل بولدى. يېرىم ئەسىر مابەينىدە شائىرنى چوڭقۇر قايغۇ ۋە كۈچلۈك سېغىنىش ئىچىدە دائىم ئەسلەپ كەلدىم.

بۇ يىل 76 ياشتىن هالقىدىم. بەختكە قارشى كۆزۈم ئاجىزلىشىپ قالغىنىغا 30 يىلدىن ئاشتى. بىزنىڭ مەرھۇم شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئائىلىسى بىلەن ئاتا جەمەتىمىزنىڭ تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتى بولغانلىقى ئۈچۈن ئىككى ئائىلە ئوتتۇرىسىدا بېرىش - كېلىش خېلى قويۇق ئىدى. ئابدۇخالىق ئۇيغۇر سوۋېت ئىتتىپاقىغا بېرىپ ئوقۇپ قايتىپ كەلگەن چاغدا 18 - 19 ياشلاردا ئىدىم. ئۇ چاغدا تۇرپان يېڭىشەھەر ئاق ساراي يېنىدىكى هەمدۇللا دامۇللامنىڭ مەدرىسىدە ئوقۇيتتۇم. بۇ چاغلاردا مەنمۇ شېئىرىي كىتابلارنى ناهايىتى قىزغىن هەۋەس بىلەن ئوقۇيتتۇم، ئاكام ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ شېئىرلىرىنى ئىزلەپ يۈرۈپ تېپىپ ئوقۇپ كېتەتتىم. شۇ چاغلاردا ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئۆز شېئىرلىرىدا خەلقنى كونا جاهالەتلىك تۇزۇمگە قارشى كۈرەش قىلىشقا دەۋەت قىلاتتى. ئۇنىڭ ئىركىنلىك، خەلقچىللىق، مەرىپەت ساداسى جاراڭلاپ تۇرغان ئۆتكۈر شېئىرلىرى خەلق ئىچىگە كەڭ تارقالغانىدى. ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ بۇ شېئىرلىرى باشقىلار قاتارىدا مېنى ئۆزىگە قاتتىق جەلب قىلىپ قىزىقتۇراتتى.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

1031 - يىللىرى، شائىر ۋاپات بولۇشتىن ئىككى يىل بۇرۇن شائىر ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بىرلىك ئۆيگە چىقىشاندى. شائىرنىڭ ئاشۇ ۋاقىتتىكى قىيابىتى ۋە جەسۇر ئوبرازى ھېلىھەم ئېسىمدىن چىقمايدۇ: بېشىدا شىلەپە، بوينىدا گالستۇك، ئۇچىسىدا كاستۇم - بۇرۇلكا، پۇتىغا شىبلىت كىيگەن، بېشىغا چاچ قويۇۋالغان بولۇپ، ئۇنىڭ قۇندۇزدەك قاپقارا چاچلىرى پارقىراپ تۇراتتى.

— قالتىس باشقىچىلا كىيىملەرنى كىيىپ، بېشىڭغا ئۇرۇس تەك چاچ قويۇۋاپسەنغۇ؟ — دېدىم.

— ئابدۇكۇل، — دېدى ئۇ، — بۇنىڭدىن كېيىنكى ياشلارنىڭ يۇرۇش - تۇرۇشى، كىيىنىشى مۇشۇنداق بولىدۇ.

شۇ كۈنى شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر داستىخىنىدىن يېنىپ ھويلىمىزغا چىقىپ، خىيال سۈرۈپ، ئۇيان - بۇيان مېڭىپ يۈرەتتى. كەينىدىن چىقىپ شائىرنىڭ يېنىغا بېرىشىمغا مېنى چاقىرىپ يانچۇقىدىن بىر نەچچە ۋاراق شېئىر يېزىلغان قەغەزنى ئېلىپ سۇندى. ئۇنى قىزىقىپ ئوقۇدۇم. بۇلار جاماەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشمىگىنىگە 60 يىلچە بولغان، بۈگۈنكى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا سوۋغات قىلىۋاتقان «مەقسىتىم»، «زۇلۇم تارىخى» ۋە پاراخور روزىمۇللا ھەققىدە يېزىلغان شېئىرلار ئىدى.

مەرھۇم شائىرنى جاللاتلارغا تۇتۇپ بەرگەن روزىمۇللا بىلەن شائىرنىڭ ئوتتۇرىسىدا تارىخىي زىددىيەت بار ئىدى. روزىمۇللا ئەسلى بىر ساڭنىڭ تاشلىق تاپشۇرۇۋالغۇچىسى بولۇپ، شۇ ئىشنىڭ ئالدىدىكى يىلى ھۆكۈمەت تۇرپان خەلقىگە 750 دانە ئاشلىق سېلىق تاپشۇرۇشقا روزىمۇللىغا يارلىق چۈشۈرسە، نائىنساپ روزىمۇللا ئۇنىڭغا يەنە بىر ھەسسە چاپلاپ قوشۇپ، تالىپ شاڭيۇ، مەسئۇم شاڭيۇ، ئابلىز شاڭيۇ قاتارلىق شاڭيۇلارغا 1400 دانە ئاشلىقنى دېگەن مۇددەت

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئىچىده تاپشۇرۇشقا بۇيرۇق قىلىدۇ. 700 دادەن ئاشلىقنى هۆكۈمەت سېتىۋالغانلىقى، قالغىنىنى روزىمۇللا ئۆزىنىڭ مەخسۇس سالدۇرغان سېتىۋالغۇچىلار، يەنى ئاخىرىدا بۇ ئاشلىقنى دارىن بىلەن ئىككىسى بۆلۈشۈۋالىدۇ. خەلقنىڭ هالال ئەمگىكىنىڭ مېۋىسىنى چىرىك مۇستەبىت هۆكۈمەت تارتىۋالغاندىن تاشقىرى، روزىمۇللا ئۆز قولىدىكى هوقۇقتىن پايدىلىنىپ خەلقنىڭ قېيىنى شوراپ كەلگىنىگە چىدىيالماي شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر بۇ شېئىرنى يازغان:

«روزىمۇللا سەنمۇ ئادەم، توۋا قىل، ئەسلىگە يان،
چۈنكى بولدى سەن يۆلەنگەن تاش داۋانلىق قۇم داۋان.
ئەسكە كەلتۈر، خەلقىمىزگە نى زۇلۇملار ئەيلىدىڭ،
قىلما ئۇمىد، تۈتما ماتەم، ئەمدى كەتتى شۇل زامان.
سەن زالىم بولۇپ، خەلقە زۇلۇم ئەيلەپ تېنىمىدىڭ،
زار قاقشىتىپ خەلقىنى، قىلچە رەھىم قىلمىدىڭ.
هەر كۈنۈڭنى كەچ قىلالماي لالما ئىنتەك قاتىراپ،
ئاخىرەتكە بارغىنىڭدا كۆرەرىڭنى بىلمىدىڭ.
جېن شۇرىنىدىن كەلسە بۇيرۇق بىرەر خىراجەت توغرۇلۇق،
سەن بىرىنى يۇز قىلىپ، هەر كىمگە مىڭ سەر چاپلىغان.
كىم ئۈنى چاپسان تۈگەتسە چىقار دوزاخ ئاستىدىن،
بولمىسا سەن شەپقەت قىلماي پۈت - قولىنى باغلىدىڭ.»

بۇ ئۆتكۈر مىسرالار نائىنساپ روزىمۇللىنىڭ ئەندىشىسىنى كۈچەيتكەن. شۇنىڭدىن بېرى روزىمۇللا ئابدۇخالىق ئۇيغۇردىن چۆچۈپ، ماڭا بالايىئاپەت كەلتۈرگۈدەك دەپ ئۇنىڭ پېيىگە چۈشكەن. قۇمۇل دېهقانلار قوزغىلىڭىنى باستۇرۇشقا بارغان شېڭ شىسەي تۈرپانغا كەلگەندە، روزىمۇللا قاتارلىق هۆكۈمەت يالاقچىلىرى ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنى «مۇشۇ

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قوزغىلاڭچىلارنىڭ تەشۋىقاتچى رەھبىرى» دەپ چىقىشتۇرۇپ تۇرمىگە سولىتىۋەتتى.

شائىر دۇشمەن تۇرمىسىدە يۈمشاق ـ قاتتىق ۋاستىلەرگە قىلچىمۇ پىسخىنت قىلماي كۈرەشنى داۋاملاشتۇرغان، سۈيىقەستى ئىشقا ئاشمىغان زالىم شېڭ شىسەي 1933 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى شائىرنى سەپداشلىرى بىلەن سازايى قىلىپ جازا مەيدانىغا ئېلىپ چىققان. شۇ يەردە ئەينى ئەھۋالنى كۆرگەن دۇمىڭلىق ئابدۇل مىسكەرچىنىڭ ماڭا ئېيتىپ بېرىشىچە، شائىر جازا مەيدانىدا بوينىغا قىلىچ تىرىلىپ تۇرسىمۇ، دۇشمەنگە باش ئەگمەي، ئۆلۈم ئالدىدا يالقۇنلۇق نۇتۇق سۆزلىگەن ۋە تۆۋەندىكى شېئىرنى ياڭراق ئاۋاز بىلەن ئوقۇغان:

«ئەسىر بولۇپ قالدىممەن دۇشمەن قولىدا،
پۇت ـ قولۇم باغلاندى ئۆلۈم ئالدىدا.
چېپىلسا قىلىچىنا بۇ ئەزىز تېنىم،
تۆكۈلگەي زېمىنغا پاك قىزىل قېنىم.
بىزگە بار ھەر قاچان ئۆلۈم يا كۆرۈم.
ئۆلۈمدىن قورقىنىلىق ئۆزى بىر لۆم ـ لۆم.
كۆتۈرگىن بېشىڭنى، تىك تۇت قەددىڭنى،
جەڭ قىلىپ ئۆلسەممەن ئېچىلغاي گۈلۈم.»

شائىر بوينىغا قىلىچ تېگىپ شارىلداپ قان ئېقىپ تۇرغان ھالدا، «ياشىسۇن ئازادلىق! يوقالسۇن زۇلۇم» دەپ توۋلىغىنىچە يىقىلغان. شائىرنىڭ پاجىئەلىك ھالدا قۇربان بولغانلىقىنى ئاڭلاپ بىرقانچە كۈنگىچە كۆزۈمدىن ئىسسىق يېشىم قۇرۇمىدى. بىللە ئوقۇۋاتقان ساۋاقداشلىرىم ماڭا قاراپ ئىچ ئاغرىتىپ تەسەللى بەرگەن بولسىمۇ، ئىختىيارسىز كۆزۈمدىن ياش تۆكۈلۈپلا تۇردى. مانا شۇنىڭدىن بېرى شائىرنىڭ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

شېئىرلىرىنى قارىيلاردەك يادلىۋېلىش ئىشتىياقى پەيدا بولۇپ، يادلاشقا كىرىشىپ كەتتىم. شائىرنىڭ جەڭگىۋار شېئىرلىرى قەلبىمنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا ئالتۇن ئۇزۈكىكە ياقۇت كۆز ئورناتقاندەك ئورۇنلىشىپ قالدى ـ قېنىمغا سىڭىپ كەتتى. شائىرنىڭ جەڭگىۋار شېئىرلىرى بىلەن ئۆزۈمنىڭ ئازادلىقتىن ئىلگىرى ۋە كېيىن يازغان بىر قىسىم شېئىر ـ قوشاقلىرىم تۆت كىشىلىك گۇرۇھنىڭ زىيانكەشلىكىدىن خالىي بولالمىغاچقا ئويدۇرۇۋېتىلگەن بولسىمۇ، لېكىن قەلبىمدە ساقلىنىپ كەلدى.

مەن شائىرغا بولغان قىزغىن مۇھەببىتىمنى ئىزهار قىلىش ئۈچۈن يەنىمۇ چوڭقۇر ئەسلەپ، بۇ ئىشىمدىن باشقا شېئىرلىرىنى جامائەتچىلىككە تەقدىم قىلىشقا تىرىشىمەن.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى